

Софія Козак,

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри німецької філології,

Волинський національний університет імені Лесі Українки

<https://orcid.org/0000-0001-6967-7413>

м. Луцьк, Україна

Фрейм 'ZWISCHENMENSCHLICHE BEZIEHUNGEN' у художньому дискурсі (на матеріалі роману Б. Шлінка „Der Vorleser“)**Frame 'ZWISCHENMENSCHLICHE BEZIEHUNGEN' in literary discourse (on the material of B. Schlink's novel "Der Vorleser")**

Анотація. У статті проаналізовано фреймові структури, що опінують міжособові стосунки літературних героїв у німецькомовному художньому дискурсі. Здійснено розмежування між поняттями «фрейм» та «фреймова структура». Фрейми трактуємо як когнітивні утворення, складовими частинами яких є термінали, що реалізуються в дискурсі через фреймові структури. Базовими компонентами фреймових структур є термінальні елементи, що безпосередньо пов'язані з мовною реалізацією терміналів. Аналіз фреймових структур, які відтворюють міжособистісні взаємини персонажів літературного дискурсу, було здійснено на основі фрейму 'ZWISCHENMENSCHLICHE BEZIEHUNGEN' ('МІЖОСОВОБІ СТОСУНКИ'). Цей фрейм розглядаємо як когнітивну структуру, що містить категоріальні знання про взаємозв'язки між людьми, які виражаються у взаємному впливові, який люди здійснюють один на одного в процесі спілкування та спільної діяльності. На основі словникових дефініцій визначено основні термінали фрейму 'ZWISCHENMENSCHLICHE BEZIEHUNGEN': VERBINDUNG (Зв'язок), KONTAKT (Контакт), GEGENSEITIGER EINFLUSS (Взаємний вплив), INNERER ZUSAMMENHANG (Внутрішній взаємозв'язок), KOMMUNIKATION (Спілкування), GEMEINSAME AKTIVITÄT (Сумісна діяльність), WECHSELSEITIGES VERHÄLTNIS (Взаємні відносини). Здійснено аналіз лексичних одиниць, що представляють зазначені термінали й відображають міжособові відносини літературних героїв, відтворюючи різні ситуації, в яких персонажі взаємодіють, проявляючи свій характер та ставлення один до одного. Актуалізація фрейму на позначення людських взаємин відбувається завдяки термінальним елементам, які наповнюють фреймові структури в досліджуваному дискурсі, художнім чином відтворюючи міжособистісні взаємини літературних героїв. У результаті проведеного дослідження виявлено, що зазначені фреймові структури є ефективним засобом у відображенні міжособових стосунків персонажів твору та продуктивним механізмом декодування авторських інтенцій щодо представлення найрізноманітніших людських взаємин у літературно-художньому дискурсі.

Ключові слова: фрейм, фреймова структура, термінал, термінальний елемент, міжособові стосунки.

Summary. In the article the frame structures depicting interpersonal relationships of the literary characters in the German fictional discourse have been analyzed. The differentiation between the notions “frame” and “frame structure” has been made. Frames are qualified as cognitive formations, the component parts of which are the terminals and which are realized in a discourse by means of the frame structures. The key constituents of the frame structures are the terminal elements which provide language realization of the terminals. The analysis of the frame structures depicting interpersonal relationships of the literary characters has been carried out on the basis of the frame ‘ZWISCHENMENSCHLICHE BEZIEHUNGEN’ (‘INTERPERSONAL RELATIONSHIPS’). This frame is considered as a cognitive structure containing categorial knowledge about people’s interpersonal relationships which are expressed in persons’ mutual influence which they experience in the process of communication with each other and in common activity. On the basis of the dictionary definitions the basic terminals of the frame ‘ZWISCHENMENSCHLICHE BEZIEHUNGEN’ (‘INTERPERSONAL RELATIONSHIPS’) have been defined: VERBINDUNG (CONNECTION), KONTAKT (CONTACT), GEGENSEITIGER EINFLUSS (MUTUAL INFLUENCE), INNERER ZUSAMMENHANG (INNER INTERRELATION), KOMMUNIKATION (COMMUNICATION), GEMEINSAME AKTIVITÄT (COMMON ACTIVITY), WECHSELSEITIGES VERHÄLTNIS (MUTUAL RELASHINSHIP). The analysis of the lexical units that represent the above-mentioned terminals and depict interpersonal relationships of the literary heroes has been fulfilled. The frame denoting peoples’ relations is actualized by means of the terminal elements which fill the frame structures in the analyzed discourse, reproducing interpersonal contacts and mutual influences of the literary personages. As the result of this research, it was concluded that the frame structures are an effective means in the illustration of the interpersonal relationships of the characters of a fiction discourse as well as a productive mechanism in decoding of author’s intentions.

Key words: frame, frame structure, terminal, terminal element, interpersonal relationships.

Вступ. У сучасному світі наявна велика кількість наукових розвідок, де головними об’єктами залишаються проблеми лінгвістики. Особливої актуальності набувають дослідження із застосуванням когнітивного аналізу. Провідним напрямом сучасної когнітивної лінгвістики є когнітивна семантика, для якої характерне прагнення певним способом співвіднести мовні форми з їхніми ментальними репрезентаціями, встановити способи представлення інформації в людській свідомості та описати взаємозалежності, що існують між когнітивними структурами та мовою.

Перспективним методом когнітивного дослідження, що дозволяє описати семантику мовних одиниць, об’єднуючи мовну й немовну інформацію, є метод фреймової семантики. За його допомогою можна спробувати представити когнітивну структуру у вигляді фрейму, в основі якого лежать категоріальні знання про певний об’єкт чи явище.

Велике значення для лінгвістики має прагнення дослідників довести, що моделі знань і мислення, які застосовуються в роботі

над штучним інтелектом, сприяють розумінню текстів природної мови [1, с. 58]. Одним із таких дослідників є Д. Метцінг, який під фреймом розуміє «текст спеціального формату, створений на мові репрезентацій, що повинен моделювати знання, яким володіє людина» [11]. Загалом, дослідники не однотайні у виборі термінології й визначенні центрального поняття – фрейму. Так, М. Мінський кваліфікує фрейм як структуру даних, «сполучення питань», «матриці» [12], Ч. Філлмор – як схеми чи системи концептів [10], у концепції Е. Чарняка фрейми – це сконцентровані навколо певної тематики тексти комп'ютерної мови [7], у Т.А. ван Дейка – стереотипні ситуації [8], Р.А. де Богранд називає фрейми «глобальними зразками» [5; 6]. Р.А. де Богранд і В. Дресслер вживають термін «фрейм» із посиланням на «глобальні зразки», які включають стереотипні знання про певний центральний «концепт» [6].

Крім такої поліфонії визначень, слід також відзначити той факт, що вищеназвані моделі, з одного боку, представляють суто лінгвістичні структури (питання, тексти), а з іншого – описують феномени немовного характеру (ситуації), хоча потрібно розуміти, що така невідповідність термінології – це лише різні аспекти та способи вираження одного й того ж явища.

Методологія та методи дослідження застосовані у відповідності до мети й завдань розвідки, своєрідності її об'єкта, предмета та фактологічного матеріалу. У дослідженні застосовано лексикографічний метод, за допомогою якого визначено базові термінали фрейму 'ZWISCHENMENSCHLICHE BEZIEHUNGEN', а також описово-аналітичний метод для аналізу лексичних одиниць, що представляють термінали фрейму 'ZWISCHENMENSCHLICHE BEZIEHUNGEN' (VERBINDUNG / Зв'язок, KONTAKT / КОНТАКТ, GEGENSEITIGER EINFLUSS / Взаємний вплив, INNERER ZUSAMMENHANG / Внутрішній взаємозв'язок, KOMMUNIKATION / Сплкування), GEMEINSAME AKTIVITÄT / Сумісна діяльність, WECHSELSEITIGES VERHÄLTNIS / Взаємні відносини) у досліджуваному творі, та інтерпретативний контент-аналіз для визначення ролі аналізованих фреймових структур у літературно-художньому дискурсі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз фреймових структур, що описують міжособові стосунки, виконано на матеріалі роману видатного німецького письменника Бернхарда Шлінка "Der Vorleser" («Читець»). Твір перекладено на понад тридцять мов, він здобув низку престижних нагород. Це перший німецький роман, який потрапив до списку бестселерів «Нью-Йорк Таймс», загальний тираж – кілька мільйонів примірників. За романом знято однойменний фільм британським режисером Стівеном Долдрі [4].

У романі автор яскраво висвітлює основні проблеми, з якими постійно стикається людство, серед яких чільне місце посідає питання міжособистісних стосунків. Твір описує взаємини між поколіннями в Німеччині, усвідомлення німцями різних вікових категорій злочинів періоду Голокосту. Головні персонажі – це 15-річний школяр Міхаель Берг і 36-річна кондукторка трамваю Ганна Шміц. За сюжетом Міхаель знайомиться з Ганною, між ними зав'язується дружба, яка згодом переростає у любовні стосунки.

Ганна просить Міхаеля регулярно читати їй книги. Через кілька місяців вона несподівано зникає. Згодом студент-юрист Міхаель потрапляє на судовий процес над колишніми наглядачами концтабору Освенцим. Серед підсудних він упізнає Ганну. Її та інших наглядачок звинувачують у тому, що вони під час пожежі, яка виникла внаслідок фашистського бомбардування, не відчинили двері церкви, у результаті чого заживо згоріли кілька сотень єврейських жінок, які там ховалися. Спираючись на рапорт, нібито написаний Ганною, який послужив доказом її провини, суд виносить вирок про довічне ув'язнення жінки. Через 18 років суд звільняє її. За тиждень до цього Міхаель бачиться із Ганною у в'язниці. Жінка намагається зрозуміти, що тепер до неї відчуває її колишній коханий, а Міхаель – почути в її словах каяття у злочині проти людяності. Вийти на волю головній героїні твору не судилося. Ганна Шміц чинить самогубство через повішення у своїй одиночній камері. Гроші, які жінка заробила за роки відбуття покарання, вона заповіла одній із колишніх ув'язнених табору Освенцим.

На прикладі цієї історії в романі “Der Vorleser” описано важливі події в житті німецького народу, зокрема в період, який самі німці позначають як трагічну сторінку своєї історії, болісне минуле, що тяжіє над їхніми головами й душами з часів закінчення Другої світової війни. Особливий акцент автор твору робить на такій рисі людської особистості, як персональна відповідальність, оскільки цей момент безпосередньо пов'язаний із міжособистісними стосунками.

Концентрація фреймових структур на позначення людських взаємин у романі неоднорідна і знаходить своє вираження в найрізноманітніших епізодах та сценах. Актуалізація таких фреймів відбувається, головним чином, через опис стосунків між персонажами твору – Ганною та Міхаелем. Міхаель спостерігає за Ганною, аналізує її вчинки, пізнає. Щоб розповідь була особливо достовірною, автор представляє її від особи головного героя – Міхаеля, котрий судить Ганну як представника воєнного покоління. Через опис особистої участі кожного з персонажів у політичному житті реалізуються термінали фрейму ‘ZWISCHENMENSCHLICHE BEZIEHUNGEN’.

Фрейми розглядаємо як когнітивні утворення, що знаходять своє мовленнєве втілення в дискурсі через фреймові структури. Складовими компонентами фреймових структур є термінальні елементи, через які відбувається мовна реалізація терміналів відповідних фреймів [2, с. 127]. Фрейм ‘ZWISCHENMENSCHLICHE BEZIEHUNGEN’ / ‘МІЖСОБОВІ СТОСУНКИ’ розглядаємо як когнітивну структуру, в основі якої лежать зафіксовані в лексикографічних джерелах категоріальні знання про взаємини між людьми. Німецький тлумачний словник Duden наводить такі визначення: “BEZIEHUNG: 1) Verbindung, Kontakt zwischen Einzelnen oder Gruppen; 2) innerer Zusammenhang, wechselseitiges Verhältnis” [9, с. 284]. Згідно з дефініцією вільної енциклопедії Вікіпедія, «МІЖСОБОВІ СТОСУНКИ – це взаємозв’язки між людьми, що об’єктивно проявляються в характері і способах взаємних впливів, які здійснюють люди один на одного в процесі сумісної діяльності і спілкування» [3].

На основі цих дефініцій визначаємо термінали, які складають фрейм

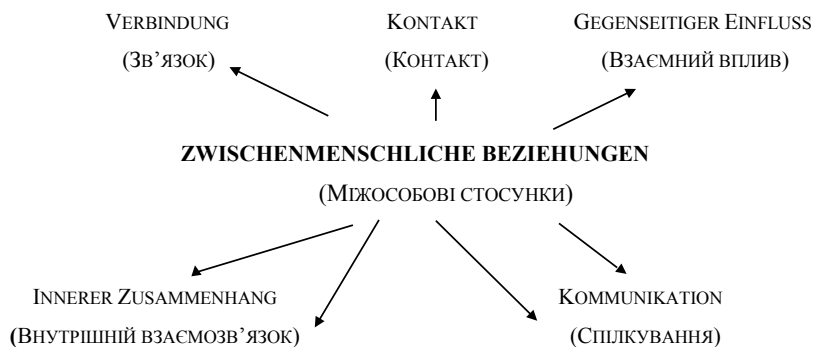

Рис. 1. Термінали фрейму «Zwischenmenschliche Beziehungen»

Одним із важливих термінальних елементів фрейму ‘ZWISCHENMENSCHLICHE BEZIEHUNGEN’ є VERBINDUNG / Зв’язок. У поєднанні з іншими термінальними елементами він формує антропоцентричний стержень твору й актуалізується в тексті, головним чином, через опис кохання, що виникає між героями роману. Відображення цього почуття локалізовано здебільшого в першій частині твору. Автор розкриває внутрішні переживання персонажів, створюючи, таким чином, своєрідне підґрунтя для їхньої подальшої характеристики.

Бернхард Шлінк зображає людські стосунки крізь призму почуттів героїв. Об’єднуючим фактором у стосунках між людьми є, безумовно, взаємне кохання. Однак любов, описана автором з дистанції

в 25 років, не знаходить відображення у двох наступних главах. І навіть сам головний персонаж стверджує, що «нічого не відчував» (“*ich fühlte nichts*”).

Провідну роль у відтворенні міжособових стосунків відіграють лексичні одиниці, які представляють термінали КОММУНИКАТИОН фрейму ZWISCHENMENSCHLICHE BEZIEHUNGEN. Яскравим прикладом цього є зображення головної героїні твору – Ганни. Автор вдається до використання лексичних одиниць (*sich G. Annehmen; grob tun*), які описують грубу та подекуди агресивну поведінку жінки: *Die Frau, die sich meiner annahm, tat es fast grob. (Жінка, яка визвалася допомогти мені, робила це майже грубо)* [13, с. 6].

На прикладі Ганни бачимо, що реалізація фрейму ‘ZWISCHENMENSCHLICHE BEZIEHUNGEN’ відбувається в творі поступово. Спершу автор називає головну героїню просто «жінкою», не згадуючи навіть імені. Згодом письменник усе частіше апелює до терміналів VERBINDUNG, INNERER ZUSAMMENHANG та GEGENSEITIGER EINFLUSS, і головна героїня дедалі більше постає перед читачем в образі коханої жінки.

Яскравим прикладом розвитку стосунків між чоловіком і жінкою є наступна фреймова структура: *Sie nahm meinen Arm und führte mich durch den dunklen Hausgang in den Hof. (Вона взяла мене за руку і повела мене через темний під'їзд у двір)*. Автор демонструє відносини дорослої жінки і 15-річного юнака, застосовуючи ще більш колоритну лексику: *Dann ließ sie das Tuch zu Boden fallen... Auch war sie nackt. (Потім вона відпустила рушник на підлогу... Вона була голою)* [13, с. 26]. Наведена фреймова структура містить термінальні елементи (*das Tuch zu Boden fallen lassen; nackt sein*), що імпліцитно представляють термінали INNERER ZUSAMMENHANG і WECHSELSEITIGES VERHÄLTNIS та переконливо свідчать про домінуючу роль Ганни у відносинах із молодим хлопцем.

Автор намагається зобразити вплив взаємин персонажів на їхній емоційний стан, про що свідчить така фреймова структура: *Ich hatte Angst: vor dem Berühren, vor dem Küssen, davor, dass ich ihr nicht gefallen und nicht genügen würde. Aber als wir uns eine Weile gehalten hatten, ich ihren Geruch gerochen und ihre Wärme und Kraft gefühlt hatte, wurde alles selbstverständlich* [13, с. 27]. Страх, який відчував головний герой стосовно жінки, у котру був закоханий, переданий лексику, що представляє термінали КОММУНИКАТИОН / СПІЛКУВАННЯ та GEGENSEITIGER EINFLUSS / ВЗАЄМНИЙ ВПЛИВ: *Angst vor dem Berühren (боявся дотиків), vor dem Küssen (боявся поцілунків), dass ich ihr nicht gefallen würde (боявся, що їй не сподобаюсь)*. Фреймові структури, що описують інтимні стосунки, можуть також свідчити про зміну або виникнення нових почуттів героїв твору, ілюстрацією чого

є наступний фрагмент: *Habe ich mich in sie verliebt als Preis dafür, daß sie mit mir geschlafen hat? (Невже моя закоханість у неї – це ціна за те, що вона спала зі мною?)* [13, с. 28].

Поведінка персонажів також є безпосереднім вираженням їхніх взаємин: *Ich hatte sie weinen sehen, Hanna, die auch weinte, war mir näher als Hanna, die nur stark war. Sie begann, eine sanfte Seite zu zeigen, die ich noch nicht gekannt hatte. (Я бачив, як вона плаче; Ганна, яка могла плакати, була мені ближчою, ніж Ганна, яка була тільки сильною. Вона почала показувати свою ніжну сторону, про яку я раніше не здогадувався)* [13, с. 56]. Цей приклад доводить, що Ганні, попри її сильний характер, властиві також ніжні риси. Вона, як і будь-яка інша людина, володіє емоціями, хоча їй дуже важко це показувати, а тим паче визнати себе слабшою, продемонструвавши свої вразливі сторони. Подібною людською слабкістю вона вважає, зокрема, свої стосунки з Міхаелем.

Наступна фреймова структура містить ключовий термінальний елемент – лексему *Liebe* (кохання), що є виразником усіх терміналів фрейму ‘ZWISCHENMENSCHLICHE BEZIEHUNGEN’: *“Der Sommer war der Gleitflug unserer Liebe. Oder vielmehr meiner Liebe zu Hanna; über ihre Liebe zu mir weiß ich nichts”*. (Літо було плавним польотом нашого кохання. Чи, точніше кажучи, **мого** кохання до Ганни; про її кохання до мене я нічого не знаю) [13, с. 67]. Приклад демонструє щирість та відкритість Міхаелевих почуттів до Ганни. Однак, не стерпівши байдужості, закритості з боку Ганни, Міхаель перестає любити її, причому ще до того часу, як вона йде від нього: *“Es dauerte eine Weile, bis mein Körper sich nicht mehr nach ihrem sehnte; manchmal merkte ich selbst, wie meine Arme und Beine im Schlaf nach ihr tasteten, und mehrmals gab mein Bruder bei Tisch zum besten, ich hätte im Schlaf “Hanna” gerufen”* («Прошло немало часу, перш ніж моє тіло перестало **тужити** за нею; деколи я сам помічав, як мої руки й ноги намагалися нащупати її уві сні, а мій брат не раз жартував за столом, що я кликав уві сні якусь «Ганну») [13, с. 83].

Спогади та сум не покидають головного героя. Міхаель намагається зрозуміти, що саме його так приваблює у Ганні: тілесна чи духовна близькість. З наведеної фреймової структури завдяки термінальному елементу *Körper* (тіло) можна зробити висновок, що їх об’єднує лише фізичний зв’язок (*bis mein Körper sich nicht mehr nach ihrem sehnte / перш ніж моє тіло звільнилося від туги за її тілом*).

Обсяг і частотність фрагментів, що містять фреймові структури, котрі описують взаємини між персонажами твору, зростає з розвитком подій у романі, водночас більш конкретними стають думки

автора на тему людських стосунків. Вперше з'являється вираз «конфлікт поколінь», крізь призму якого коментується нацистське минуле: *“Manchmal denke ich, dass die Auseinandersetzung mit der nationalsozialistischen Vergangenheit nicht der Grund, sondern nur der Ausdruck des **Generationenkonflikts** war, der als treibende Kraft der Studentenbewegung zu spüren war”* («Інколи мені здається, що критичний підхід до нацистського минулого був не причиною, а тільки вираженням **конфлікту поколінь**, який сприймався тоді як рушійна сила студентського руху») [13, с. 161].

Автор і герой немовби знаходяться у «колективній провині», викликаній жахливими наслідками війни, що яскраво демонструє наступна фреймова структура: *“Was immer es mit **Kollektivschuld** moralisch und juristisch auf sich haben oder nicht auf sich haben mag – für meine Studentengeneration war sie eine erlebte Realität. Sie galt nicht nur dem, was im Dritten Reich geschehen war”* («Що б там з моральної та юридичної точки зору не вкладалось у поняття «колективна провина», для мого покоління студентів вона була пережитою реальністю. Вона стосувалася не тільки подій у Третньому рейсі») [13, с. 161].

Фактично роман завершується концептуальною тріадою «любов – провина – відповідальність». Підтвердженням цьому є ключові термінальні елементи *Liebe* (любов), *Unschuld* (невинуватість), *verantwortlich sein* (нести відповідальність), що містяться в наведеній фреймовій структурі і є підсумком авторських думок про розуміння та сприйняття людиною вчинків, скоєних стосовно неї зокрема та до людства загалом.

Висновки з дослідження. У результаті проведеного дослідження було виявлено, що структурними компонентами фрейму ‘ZWISCHENMENSCHLICHE BEZIEHUNGEN’ є VERBINDUNG (Зв’язок), KONTAKT (Контакт), GEGENSEITIGER EINFLUSS (Взаємний вплив), INNERER ZUSAMMENHANG (Внутрішній взаємозв’язок), KOMMUNIKATION (Спілкування), GEMEINSAME AKTIVITÄT (Сумісна діяльність), WECHSELSEITIGES VERHÄLTNIS (Взаємні відносини). Аналіз текстового матеріалу показав, що фреймові структури на позначення людських взаємин є ефективним засобом у відображенні міжособових стосунків літературних героїв та продуктивним механізмом експлікації авторських інтенцій щодо представлення найрізноманітніших людських взаємин у художньому дискурсі. Важлива роль цих фреймових структур полягає в тому, що вони, відображаючи навіть такі стосунки, які не завжди відповідають соціальним нормам, дають ключ до розуміння вчинків персонажів твору та спонукають читача до роздумів та власних висновків.

Перспективою подальших наукових розвідок у цьому напрямі може стати дослідження фреймових структур, що описують повсякденне життя літературних героїв і спрямованих на актуалізацію фрейму 'Побут' у художньому дискурсі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Козак С.В. Фрейм «ПОЧУТТЯ» в художньому дискурсі (на матеріалі творчості австрійського письменника С. Цвейга). *Актуальні питання іноземної філології* : науковий журнал. Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Леся Українки, 2020. № 13. С. 58–63.
2. Козак С.В. Фреймова презентація внутрішніх переживань героїв у художньому дискурсі (на матеріалі творчості С. Цвейга). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія»*. Одеса, 2021. № 48. С. 127–130.
3. Міжособові стосунки. Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D1%96%D0%B6%D0%BE%D1%81%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D0%B2%D1%96_%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%81%D1%83%D0%BD%D0%BA%D0%B8.
4. Читець (роман). URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A7%D0%B8%D1%82%D0%B5%D1%86%D1%8C_\(%D1%80%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%BD\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A7%D0%B8%D1%82%D0%B5%D1%86%D1%8C_(%D1%80%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%BD)).
5. Beaugrande R.-A. Text, Discourse and Process: Toward a Multidisciplinary Science of Texts. Norwood : Ablex, 1980. 351 p.
6. Beaugrande R.-A., Dressler W.U. Introduction to Text Linguistics. London, New York : Longman, 1992. 270 p.
7. Charniak E. A Framed Painting: The Representation of a Common Sense Knowledge Fragment. *Cognitive Science*. 1977. No. 1. P. 355–394.
8. Dijk T.A. Semantic Macrostructures and Knowledge Frames in Discourse Comprehension. / Just M.A., Carpenter P.A. *Cognitive Processes in Comprehension*. Hillsdale, 1977. P. 3–32.
9. Duden. Deutsches Universalwörterbuch / Hrsg. von der Dudenredaktion. 4., neu bearbeitete und erweiterte Auflage. Mannheim, Leipzig, Wien, Zürich : Dudenverlag, 2001. 1892 S.
10. Fillmore Ch.J. Frames and the Semantics of Understanding. *Quaderni di Semantica*. 1985. No. 2. P. 222–254.
11. Metzger D. Frame Representations and Lexical Semantics. *Words, Worlds, and Contexts*. Berlin, 1981. P. 320–342.
12. Minsky M. A Framework for Representing Knowledge. *Mind Design*. Cambridge, 1981. P. 95–128.
13. Schlink B. Der Vorleser. Zürich : Diogenes Verlag, 1995. 287 S.